

Lietuvos giminės - hititai.

1. Mokslininkai neabejoja, kad lietuvių kalba yra pati seniausia ide. kalbamaji kalba, turinti 4, 5, o gal ir daugiau tūkstančių metų amžiaus. 1)

Kai kurie teigia jį esant senesnę už sanskritų mirusią
apie VIII a. pabr. kalbą. Tuo būdu ji priartėja ide. prokalbei,
iš kurios išsivystė visos kitos ide. kalbos; k.a. graikas, lotynų, gotų,
slavų, vokiečių etc. Ji savo senovinėmis formomis daug ką
paaiškina, nušvečia, leidžia tiksliau suprasti mirusią ide.
kalbą. Ji yra seniausią žinoma ide. kalba. Let. Enc. 8, p. 276 ² + 2a)

Tokius mirusius ide. kalbų tarpe yra kintęs kalba. Šios kalbos
vairdarastis ir dantirastis yra patys seniausieji (iki šiol žmonių
suraštieji) rašytiniai dokumentai, surasti M. Arijje. R. D.
Burnett paskelbė: jų vairdarastis grašai siekia 1500 m. pr. kr. 3)
Labai daug jų yra iš 1000 - 800 m. pr. kr. ir vėliausieji esą iš 600 m. pr. kr.
P. Merkggi paskaitė kintęs vairdarastis ženklus net 419; kai kurie
jų yra ideogramos, kartais gali reikšti visą vaizduojamą objektą,
kartais vien pradinį, pagrindinį objekto vardo skremens. Taip
rikio - karaliaus ženklas A gali būti skaitomas: „ri“ ir „rikis“
B. Hrozno nurodyta 63 ženklų grupė A A A reikianti, arš jė,
karalius, tai jo pateiktas grašas A B N = gali būti skaitomas:
rita a a a = ritas, ^{mykas} ritis taa a = ^{ritas} ritis tas. Aiškesnis yra B. Hrozno
nurodytas žodis IIII ↑   = meimulas (la lune) mėnulis,
arba III C A = vena a a = vėnas; III   A A vėnana a a = vėnintelis ir
III C A ↑ = vėnana a a = vėnintilė. 5)

2. Kiti ty dantiraštas yra lengviau išskaitomas, nes ženklų reikšmė, yra ta pati, kaip ^{Babilono} Asirijos, nors turi skirtumų. Be pagrindinių 75 ženklų, naudoja apie 329 (žr. Forrer) pagalbinius ženklus-skraimerius, ir anot E. Kugler, 250 simbolinių ženklų. 6)

Daug sunkesnis darbas yra su hititu, vaizdarastim. Jis pasi-
mokslineiškai ~~neišskaitytas~~ ^{neišskaitytas}. Tam yra kelios priežastys. 1) To laiko
rašytojai neturėjo savo kalbos vadovo, gramatikos ar sintaksės,
o rašė taip, kaip kalbėjo.¹⁾ 2) Tam pačiam garsui, ar okiemeniui
reikšti, tas pat akmuo grašo kalėjas naudojo skirtingus ženklus.
3) Prof. B. Hrozny suskirstė juos į 63 pagrindines ir 23 antrines gru-
pes; prof. Jg. Gelb²⁾ sudarė loginį okiemensiarimo lentelę ir nurodė
į 40 ženklus, kurie yra tie patys, kaip ir Kretos saloje buvo naudota
anys neišskaitomam vaizdarastijje. Kiti mokslininkai paneigė

1/

Vardys ir vietovys paaiškinimai - išnašos.

- Prie no. 8
- 1) A Catholic Commentary on Holy Scripture, 1953, p. 1292
 2. O R. Gurney, The Hittites, p. 19.
 3. Kir. Qir. Apie šį miestą yra žinoma, kad kai juos karalius Achaz² - Akhazas (736-728) atsisakė dėti į sąjungą prieš Siriją. Bet „Sirijos karalius Rasinas ir Israelio karalius Romelijos sūnus Phakē pakilo į Jerusale kovoti, bet, apgaulę Akhazą, jie neišstengė apgauti jo. Anuo metu Sirijos karalius Rasinas sugrąžino Sirijai Ailą (Elath) ir išvarė Sydnus Ailos, o Idunfečiai atėjo ir gyveno tenai... Akhazas siuntė pasiuntinius pas Asiriečių Karalių Teglatphalasara ir sakėdino: Aš esu tavo tarnas ir tavo sūnus; ateik ir išgelbėk mane iš Sirijos karaliaus rankos ir iš Israelio karaliaus rankos, kuriuos du sukilo prieš mane. O surinkęs sidabrą ir auksą, koks buvo galima rasti Vilešpaties namuose ir tarp karaliaus turto, jis siuntė Asiriečių karalinį dovanų. Tasai pritarė jo norui; nes Asiriečių karalius pakilo į Damaską (c. 733 m. pr. Kr.) ir sunaikino jį, ir perkėlė jo gyventojus į Kirenę (Kir), Rasiną gi vėnuose“ (4 Kar. 16, 5-9)
 4. Asirijos karalius Shalmaneser III perėjo Eufrato upę. Jis pasitiko Karkemis, Hattinos, Bit Adini ir Samaly karininkais. Šiaurės Sirija buvo nugalėta ir sekantysis metais buvo paimitas Karkemis (Carchemish). Pictuose pasipriešino Asirijai Amato ir Damasko karaliai, panikrėtę taikon 12 kunigaikščių iš pajūrio rytis ir jie susitiko su Shalmaneseru prie Karkar (Qargar) 853 m. pr. Kr., turėdami 63,000 pėstininkų, 2000 lengvosios, 4,000 karo vežimų, 1,000 kupranugarų. Abi pusės turėjo labai didelių nuostolių nušautais. Asiriečiai buvo sulaukyti ir jie laikinai pasitraukė žr. O R. Gurney, The Hittites, p. 44. H
 5. Padi
 11. 6. Dibono kunigaikštis Musa - meša sukilo prieš Israelį 853 m. pr. Kr. ir savo valdžion paėmė šiaurinio Moabo krašto dalį. žr. A Catholic Comm. on Holy Scripture, p. 430d - 552.
 - (*) 7. Prof. John Garstang, Univ. World History p. 347 Damaskas yra vadinamas Damaskunas
 - x) Kovoje prie Karkar c. 853 m. pr. Kr. žuvo Israelio karalius Achab, kovodamas prieš Asirijos Shalmaneserą II, rašo Hamworth Hist. of the World p. 17109, o iš tikrųjų jis žuvo 854 m. prie Ramoth Galaade, kovodamas prieš Sirijos karalių. (žr. 3 Kar. 22, 35) Archeologai teigia, kad Moabys šalys tarp 1900 ir 1200 m. pr. Kr. nebuvę pastoviai gyvenvietės.

šiuo dorys teigimus ir bando skaityti hitity ^{skirtingai} vaizdaraštį, duoda-
mi visai skirtingus garsus tiems pat ženklams. Tas rezultatas
dar labiau apšunkina vaizdaraščio skaitymą. Štai pavyzdys:

Cowley iki 1928 m	Cowley po 1928 m	Merrigi	Gell	Bossert	Hrozny/Jensen	E. Ferrer
↑ - i	u	i	wa	t	i	a
∩ a	i	a	a	ha	a	i e (ä)
∩ wa	ie	ā	ā	ha	ā	
↑ wi	ue	ī ∥ O=na	wā ∥ O=u, wi	t ∥ O=u	ja	
o u	a	ī=u	i ī=e	ua	va	

4) Hitity kalbai deramai pažinti kliudo ^{sudaryta}artificialiai sudaryta
E. H. Sturtevant ir kitų "hitity" kalba. (Ji man atrodo panaši ^{sudaryta taip, kaip} į
kokį nors esperanto ^{efekta} šone į hitity kalbą). Gaila, kad nei vienas
patyęs mokslininkas nepanaudojo lietuvių kalbos, kaip raktų
į seniausią ide. hitity kalbą. Baudau jį perskaityti ir suprasti, pa-
likdamos žinovams daryti išvadas.

Kaip mūsų amžiaus žmonės rašo lietuviškai, kurie nelaukė nė
kokios mokyklos, o išmoko raides rašyti ir rašo, kaip kalba, štai
pavyzdys: TEWEI AŠ RADO LAIEWUKI KAD TAMSTUGALI PASIHITI
ARKIV. JURGIEA MATUKEWICIANŠ KNIGUTI IEIETURI ANGLIŠKE
SKAIETITI WIEA NU KNIGUTI.

~~Senovės hitity rašta pirmiausia turina perrašyti, suprasti, o tada daryti išvadas.~~

3. Garsūs yra Karkienio - Garkienio (Carchemish - Gerasis) įrašai.

7 Pirmas anglas mokslininkas, Aleksandras Drummond, kurį
laiką būdamas britų konsulas Aleppo mieste, nukeliavo, apžiū-
rėjo Karkienį, kuris jis vadino Jerabolus, padarė vietovės brėžinį,
atspaudė savo kelionių knygoje 1754 m. Ten buvo Jurgis Smith
1876 m. ir stropiai nukopijavo ^{18-ies}matomų paminklų įrašus. Jis pažino
kad Jerabolus yra garsusis Karkienis, pranešęs jį Carchemish
Kai pasiekė Londoną, vienas tų paminklinių akmenų su įrašu,
susidomėjo vietoje Britų Muzejus Patikėtiniui. 1878 m. XII. 7 d.
prasidėjo archeologiniai kasiniai. P. Hendersonui vadovaujant,
ir tęsėsi iki 1881 m. vasaros. Su dideliu vargu šadinių dalis -
dideli sunkūs paminkliniai akmenys, pasiekė Aleksandretą, o iš
ten išplaukė Londonon. Sunkiausiai pasiliko vietoje. Mokslų
pasaulyje kilo didelis susidomėjimas. Amerikiečių Wolfe ekspe-
dicija nufotografavo "sparnų atvaizdą", paskelbė 1885 m.
Archeologijos žurnale 1888 m. Bet kai ten nuryko D. G. Hogarth
1908 m., rado ^{to}paminklo vien apatinę dalį: malūnininkas buvo
muskėles virtulius dalį gis nomen pasidaryti. Buvo apskaldyti ir
kiti paminklai. Tai sužinojęs Britų Muzejus, prašė turky vyriau-
ybės leisti archeologams tęsti darbus. Tą leidimą davė turkai

Kur yra?
bena!

Karkēnis ir dabartīnā ziemeļaustrumu Ēģiptē, pašreizējā
Nīlotes upes krastā. Pirmās rakstiskās ziņas par to
pamatinākas 1720 m. p. m. Ēģiptē bija izveidota koka
xv a. p. m. ir tieši tādi nepārtrauktības netiekama 917 m. Pēc tā,
kā šis ir 605 m. mūsdienu starp Babilonijs un Ēģiptes armijas, jo
vairāk ir izveidota tā iestāde.

Karkēnis

1910 m. pavasarį. Tik po metų laiko buvo suruošta nauja Britų Muzejiaus ekspedicija į Karkemis. Joje dalyvavo D.G. Hogarth, R.C. Thompson, ir T.E. Lawrence, pasiemę darbu vedėjas Gregoras Antonion. Vėliau Hogarth perleido ekspedicijos vadovybę Thompsonui, kuris, viena sezoną dirbęs, atsisakė. Jo vietą užėmė C.L. Woolley ir, padedamas Lawrence, tęsė darbus. Jų darbus paskelbė Britų Muzejius 1914 m. gražiai išleistose knygose „Carchemish“ Part I. Ižangos žodis knygai parašė D.G. Hogarth.

Karkemio ^{hititais} karaliai buvo turtingi, galingi. Turėjo įtakos kaimynams, laikėsi vienybės su hititų imperija. Taip, marmūrus imperatoriui ~~Mursiliui~~ Arnuvandui III 1334 m., jo brolis Mursilis II palankė Aleppo ir Karkemio hititų karaliai. To dėka, Mursilis II pavergė visiškai Arzavą, įstatė valdovais kelis karalystės savo paskirtus karalins.⁹⁾

Surastęji archeologiniai Karkemio turtai, ir šv. Rašto S.T. knygose ~~ta~~ liudija, jog R. karaliai protarpiais talkino ūdams, judo karalystei. Būvo su jais ir karis.⁹⁾ Žr. 3 kar. 20. (p. 666). 2 Kron. 16.7. (790) 4. * judo karalystės ^{Karajim} Asa sūnus Jazava - Jozapatas (873-849) valdė Jerusale 25 metus. Turėjo ramybę, buvo taikoje su Izraelio karalyste. Jolaike nebuvo Edome karaliaus, nes Jazava Jozapatas prastatė ten savo vietininkus. Asiongaberyje „Jozapatas buvo padirbėdijęs laivų jūroje, kad plauktų Ophiran aukso; bet jis negalėjo išplaukti, nes sudužo Asiongaberyje“ Elano įlankoje. (3 Kar. 22, 49; žr. 2 Kron. 20, 36) Tai įvyko į Jozapato gyvenimo pabaigę.

10) * (Jo ^{judo} ~~tešos~~) karalins Asa, apie 877 metus pr. Kr., išsigandęs Izraelio karaliaus Baaso stiprinamų Ramos pilies, siuntė gausių doramų Damasko karaliniui Benadadiui, kad tas nutrauktų taikę su Izraelio karaliumi ir priverstų kar. Baasą pritraukti nuo judo kar. Asos. (Pat. 2 Kron. 16.1-6) „Benadados ... žr. I 10)

5) * Ties laikų (c. 858-853 ^{pr. Kr.}) yra ^{pasiliktas} (tikslingai) atmintimis paminklus, padarytas Karkemioje ^{hititais} Karaliaus, Aroero ^{arso} (gal Benada 20?) Jį sudaro H akmenys su žmonių vaizdais ir juose padarytais reljefiniais įrašais. Visi jie susstatyti į eilę ^{ta} atvairdas yra minėtame Britų Muzejiaus Patikėtiniis leidinyje „Carchemish“ I, Plate B. 8 e., atskirai jie yra klisė B 6 a, b; B 7 a, b. ir B 8 a. Paties įrašo paryšikinti juodame dugne balti ženklai yra tie patys: Klisė A 6, A 7, a, b, c, d, e, f, g, h, i ir j.

Pirmosis akmuo turi 9 eiles su 70-80 skremenių žonkly kreiviojoje eilėje, skaitant ir šono įrašą. Pradėda su valdovo atvairdu. Antrasis akmuo vaizduoja du valdovus, kurių augštesnis

o Gurney
p. 32

Kai kurios
karalystės
Sirijs: Damaskas
(kiti pui) X.

9) x

Ž. O. R. Gurney
The Hittite, London
1952, p. 40-41

I pretus nuo Tauro kalnų į juosą buvo karalystė Tuwana (arba Tyana);
Tunna (Tyana), Hupisna (Kybistra), Shinukhtu ir Ishtunda.
Pienpat kažkur buvo Tabal (S. Test. žinomokaip Tubal). Dabartinė
Malatya, anais laikais vadinosi Milid, ir dabartinė Marash vadi-
nosi Margasi, o jų sostinės: Kammamu ir Gurgum. I pretus nuo
Kummukhi (Commagene) į Eufrato pusę svarbi Karkrenis (Carde-
nisk) karalystė. Tarp Karkrenis ir Gurgum buvo Arpado ka-
ralystė, o nuo šios į vakarus – Aleksandretos įlanka. Jos krantus
vėliau buvo Ya'diya ar Samal karalystė su sostine Zinjirli (Sinjerli)
Anuž lyguma buvo radinama Ungi, o prieš tai Hattina su savo
sostine Kinalua (biblinis miestas Calneh). Aleppo apylinkė sudarė
kitą karalystę, manoma, jog ten buvo Luhuti karalystė su Aleppo
sostine, kol sostinė nebuvo perkelta į Hatarikka (biblinis Had-
rach). Dar labiau į pietus buvo galinga Hamath karalystė,
siekusi Viduržemio jūros. I rytus nuo Eufrato ~~buvo~~ už Karkrenis buvo
karalystė Til-Barsip, dabar vadinama vietovė Tell Ahmar.

x 858-853. Benhadad II (875-845) išvedė kariuomenę Qargar 853m.
Prieš aršiją susijungė 11 karalių ir 32 kunigaikštiai

paēmes savo dešīne rankā zemesnīgo valdova kairē rankā
vārišo, žygiuoja kairēn pusēn. Apie abieju galvas yra
73 skiemeny ženklai ir 11 atidalinimo ženklai.

Trečiasis akmuo yra padalintas į du „augšči“ ir turi po
4 žmonių atvaizdus. Apie jų galvas yra 69 skiemeny ženklai
su 5 atidalinimo ženklais.

Ketvirtasis akmuo pavaizduoja motinę, nešančią priglaustą
prie krūtinės vaiką ir vedančią paskui save avelę. Ties moti-
nos galva yra dvių trumpų eilučių įrašas su 52 skiemeny
ženklais ir 3 atskirimo ženklais.

Svarbiausias visų yra pirmojo akmens g eilučių įrašas
savo patiekiamomis žiniomis, antras gi, nuostabiai
atitinka skaitomas ^{religijai} įrašus ~~vaizdus~~ (patvirtina, 1) kad
teisingai mūdy. vertinami ženklai ir 2) kad hitity kalba
labai panaši lietuvių kalbai.

Tiesa, daug žodžių yra sunkiai suprantamų, prieš
2800 metų vietovių vardai pasikeitę; pati kalba ~~labai~~
sena ir tik kalbininkai specialistai galės toliau tirti
savo žodį. Iki tol ~~jei~~ padaryti ~~negalijo~~, nes hitity
vaizdaraštis buvo neišskaitomas; jie neturėjo teksto.

6

Pirmojo akmens įrašas

I-ji eilutė; jos pabaiga apgadyta.

Tekstas: Asmu

vake araera aradasa sunas die baltu Nasa meas
diedas Bumavataas veita aza m~~u~~abu mataasu
dieau Kir Tamata Gabaan Duma Takeas dienataa
dievei jakes (Yakin) taas eiva i malja) ma ? -

II eilutė

Veike antara sunuta dievu dujas die Karkarvaja-
saru maita busau Padas zuva ašvei maja ruva
ašvei madeja diemai žizata anu. Padazaa zuva
Tikva Made ainu ku žemete Jarari Du metaa aši
kuvar piluri Dumataaš

III eilutė

ia buva eiza maja (rikis) Musa Jaku(rikis) Kirjaru
rikis Dumata ašvaas aš name ryta ~~at~~ tai ei aš
Durva šera žuru jaei buva Sedun. Veis mei ku

mann raku manaan veikē aei trina naneta jaan.

IV eilutē

Sedarū važajata → (nba?) ~~Datā~~ Padai i ašvaja
Neonlu un Asa žuvaru eivai aš neme žarēi Pada
Tryra bute tane asa važa ija veisa ašei dan
buva tuas ašei vei Busta Luiaai aru eivai

V eilutē

Ai Kar Kutunas ai Asa Ašva maja Ilu.
Kar Kutunai Azata Tryra Sauduva veja i buva majai
Ra Tryra Ramun Zaaiasa Ašva maja Ilu Ra Tryra
Ramun iā Azata Tryra Sauva rui

VI eilutē

Raku manasa buva jaai tane oavei satic vāja
Aralu eivi Tryra Lei(ba)mu K~~el~~emmu ta puršai kojaas
žuva vaavaas dievu dubaa die Karkartaa dieku
Balbubuanru aš name aru eiva.

VII eilutē

Die na Amata Ažēi likra tēva eiva Kalnur žuva
dreku Balbubu einu musavama ašei Azata Tryra
Deja aš navaa važajata → (nba) ~~Datā~~ jaai Taian
ašva Dunujann sedim veisana

VIII eilutē

Sedarū Jasa buva sedim veisas beg na jaan i eita
jata aru rita kalnuva arara karanta Jasaia buva
Gēlivataax Gilei meia i Dana žiru ~~ataam~~ (? žirutaan)
Tananaissa (Ašza) buva eiaš ļauji Dana žirutaan.

IX eilutē

Nebuva ašei maja veite Jamaai Jasia žiru Kualma
buva Tanantaa Jamu nebuva Jasa ļaumu sataim
Jasa Dana žiru Taam Veibu Buva ei dreka kura
važanaa Buva Veibu ļaumu vei Jamu žiruta

7 Lietuviškas tekstas.

I Ėsmi (esu) vaikas Araeiras, Araso sūnus. Dėjan baltą Nasą (Nesą). Mano senelis (dėdas) Bumavatas (turėjo) vietą už Mėabu. Matasą dėjan (valdovų) iš Kir, Tamatą Galaan (s) Dumą (Dumah) Takejos (Tekoa) Dienutį deivei Jukis tas eiva (valdovas, žygūnas) iš māj (namų)...

II Veikiai antai sumičio dievy dvasis die (vo) Karkarėčius maita būčian. Padas žuvo. Aš ėjan iš namų Rusą Ašvę (Eshwa) Matedį drenai Azotan (Ashdod) einu. Padasėčiai žuvo Tikva (Tegu'a) miške Einu iš žemele Jarario (Jericho) Du metu ašar buvan pilypė Dumato.

III Tėjys buvo (buvan?) eše namo rikis Musa Jukis rikis, Kurjary rikis Dumata. Raitas aš namie (buvan) Rytis Dotain ėjan aš Durva (Dor), Šera (Sharon). Žiūrin šėjys buvo Sidunas (Sidonas). Visi krito Kurijos mano ranka pasrekė. Veikiai ėjo (mirė, bėgo) Trinu Nanetą Jaan.

IV Sidomečius (karo) vežimai, jotis (šėjo) ribas Dotano. Tada-ječiai iš aš rejam iš Neanlą (Nainą) Aša Žuvarų (Jerash-Gerasa) valdovą. Aš poėmiau Žarajį (Gerasą). Pado Tyro (tyriečio) buvo tenais vežimai šėjys visi, aš ėjan iš Lan. Buvatnas ėjo (veikiai) iš Bur. Ten (ta) duja ėjo (sekė) Arų valdovą.

V Ėjo Kar (kar) Kutūnas (Gudūnas), ėjo Aša, Ašrua (Asher), māj (namas) Ilu (Ilasa). Kar Kutūnai Azatą, Tyra, Sauduvą (Shadud) vejasi. Ir buvo namui Ra (egiptiečius), Tyro, Ramuno (Rimmon), Zajijaso, Ašrua (Asher). Namias - Ilu (Ilasa), Ra, Tyras, Ramunas šėjo Azotan, o Tyran Lauva (Shavek) rujos (minia, gauja)

VI Rankoje Manaso (mansij?) buvo Jaajiečiai, tenai Saviprečiai (?sainij) sutiko, veja Aralų valdovą Tyra, Libaną, Keleimą (Keila, Gila) Tam peršoviau kojas Žuvo Vaavaas dievy duotų (pergalės) die (na) Karkartiečiams. Dėkui Baalini (Balbubuanru) Aš namie Arų valdovą

VII Dė (jan) iš Amatas Ažarėjo (Jazer) tikrus lėvą. Valdovas Kaluro (Callirkoe) žuvo. Dėkui Balbuku. Imu musavama. Aš ėjan Azotan, Tyran. Suolarian naują vāžą (karo vežimus), jotis ribose Dota (Dothan) Jajiečius (Jahas, Yahas), Tajary. Arkliai Dumujamų (Damaskiečius) Sidonan veizėjo (žiūrėjo, žygiavo).

Antrojo akmens (Plate A.7 a. b) grāšas:

Jasava ējs rānkoj mano Azajon buvo tuņ noriai
 Ten Luja Veimuz bekūngs. Jotis sūnams Azajo buvo, ējs
 Aroero Aras

Veibu, āsruža, Triramu, Taruvana die pritārē Zaraēi
 Padave Trirasa ruja, sūnams važa (vēzmai) jēfo visi

Trečias akmens (Plate A7 c d e f g. h i)

Java Rama adambu duža Jasa buvo ējs
 Rāvēisata varu Jasa Jasa buvo Raverane tāsā buža
 Jasa eiva Raa jānk kurtas bus
 Jasava Ra Jānk kur eivas
 Jasava Ra vākur buvaras

Ketvirtas akmens (Plate A7 j)

Jasa buvo ējs ratu varas Aza sūneas dāra Jara
 Jāmes (ēmes) akisatā veibu, jāme (ēme) Aza vīetas.

VIII Sidomečis jāsā buvo. Sidonas visas bēga; Jaan (Ya-min) ir pēsti (eita)(ir) jotis. Arā rita kalnu araro krantais jāsā iējes būvo Gileivatan, Gilejičiai nūeja; Dan, Eiru (Eriha), Taan (Taanech?) Ašza būvo ējes aš Jaunin (panušu) Danā, Eiru, Taang.

IX Nebuvo Ošveje (Eshwa) namo. Vietoje Janvečis (Yanna) Jaaza (Jazer), Eiru (Eriha), Kuaena (Calneh, Kullani) būvo Tananta (Taanech), Janu (Ya-min) nebūvo. Jara (Yafa-Joppa) Jaunu setonā (prišā) Jazā, Danā, Eiru, Taan, Verbu (Weiba, Obeth). Būvo ēje dionā, kuris važinota; Išuvā. Verbu Jaunu. Nūeja Jōnu Eiruto (Beiruto).

3) in akronyms
ent. kanti.

8 Vardu ir vietu paaiškinimas ^{trīs}
araera, araero. Gra zīnoma ~~da~~ nūstai tuo vardu:

1. Arer (Kh. Supra) (Ara^cir) gra Amonity krašte ont Arnon upēs kranto, s rytus nuo Mirusijis jūros apie 18-20 myliis, (Skait. 32.34) (krt. pūsej)

2. Arerh (Ar^carah) gra s vakarus nuo Mirusijis jūros, apie 22 myliis. Nuo Jerusales s pietvakarius apie 43 myliis. ^{Judeje,}

3. Panašiu vardu būvo Ar, Ara, moaby tvrtovē s rytus nuo Mirusijis jūros apie 15 myliis ir nuo Arvero s pietvakarius apie 12 myliis. 1) (Skait. 32.34. (vona) ^{šis pilis gra taipgi vadinoma} ^{adaaa (2m 15,22) ir Araru. Pitkano}

Nasa, Nesa mīstas būvo labai garsus: hitity karaliaus sūnus Anittas ir Kussary karalius kovojo apie 1300 m. pr. Kr. su Nesa, Zalpuva, Puruskanda, Salativara ir Hattusu. Visus nugalējes, Anittas padarē savo sostine Nesā, bet kur ji būvo, kol kas nēainoma. 2) 2a/vona.

Moaby, moaby. Moabitai gyveno pietinėje Mirusijis jūru daly, s rytus nuo jū, tarp upēs Arnon s iauvėje ir upelio Zared pietuorē. Rytiniū Jōnu rēmēsi s Arabijos tyrus.

Kir, Qir, moaby sostinė, apie 15 myliis s rytus nuo Mirusijis jūru; vėlian vadinosi Kir-Hareseth 3), dabar Kerak.

Galaan, Kalaan gali reikšti ^{šali} Galaad s mīstā Calliroch (Zareth, Shakar), prie pat Mirusijis jūros, amonity krašte.

Duma, Dumah, er Domeh pilis s pietvakarius nuo Jerusales apie 25 myliis

Takea, Tekoa - pilis apie 10 myliis s pietus nuo Betleemo.

2) kiti
pūsej.

(Tell-el-Amarna
laistkas 256,
ent. 25)

2c)

3c)

3e)

Nuskaraliam Salamon mirties (932 m. pr. Kr.) iki Karalis karalium
Achabo mirties (854) Moabito Salis proklamė Izraelio karalystė.
Nepriešausmų atgavo Kar. Mesa.
Aroer, Moabito karalius Mesa savo sraše akmenyje (Moabito
akmuo, l. 26) pasakoja apie Aroero pilies sustiprinimą
jį laikinai valdė Sirijos karalius Hazael (4 Kar. 10, 33)
Dabar šio 'Arairo griuvėsiai matomi nuo Romo kelio š. pietus
nuo Dibon.

^{šarp}
2a. Esna ir Ceila (Jos. 15, 43) buvo Nesib, šiuolaik. pils. Gal dabartinis
Beit Nesib, kuris yra į rytus nuo Beit Jibrin. (Cath. Bibl. Enc. p. 770)

8. Aroerini Jos. 13, 25. Tai ne tas pats Aroeris, kas aug. 15 e.

"Jos. 13, 15. „Mošė darė tėviškos Rubeno sūnų giminei pagal jų
šeimas. Jų plotas buvo nuo Aroero, esančio Armono upelio
krašte, to upelio slėnis viduryje, visa lyguma, kuri tęsiasi
Medabos pusėn."

Jos. 13, 25 „iki Aroerini, kuris yra ties Raba;"

Karkar, pils prie Orontes upes. Čia buvo didelis mišis
853 m. pr. Kr. ⁴⁾

Padas - karaliaus vardas. ⁵⁾ Gražinomas kitas Padi, Ekrono
karalius. Sukilę piliečiai atidavė jį Jeruzalės ėzechijui (727-699)
otas atidavė Padi skaitu Sennacheribui. Šis gražino Padi
į Ekroną apie 701 m. Žr. Marston, The Bible Comes Alive, p. 122.

Ašvei, āšvāi, āshwa, āshācl, kalnų pils, apie 20 mylių ryt-
tus nuo Azoto (Ashdod) ir 14 m. į vakarus nuo Jeruzalės.

Medeja, mateja, Kh. el-Medeiyneh, arba Mattana, pils
Amonitų krašte, apie 10 m. į šiaurvyčius nuo Aroero ir apie
30 m. nuo Callirhoe. ⁶⁾

Ėizata, Ėzata, Azotus, Ashdodh - pilistiny pajūrio miestas. ⁷⁾

Tikva, Tegu'a, Tekoa - pils į pietus nuo Jeruzalės apie 10 m. ⁸⁾

Jarari, Jarrik, Jericho, Ėriha apie 6 mylių į šiaurę nuo
mirusiųjų jūros ir į Jeruzalės 25 mylių; oru - 18 m. ⁹⁾

Dumala, Dumat, Dumek, pils kalnuose tarp Gasos ir
mirusiųjų jūros, beveik viduryje, į abiejų pusių apie po 28 m. ¹⁰⁾

Musa, Meisa, meša (Mesha) Dibono kunigaikštis. Dibono
Simono miestas buvo apie 4 mylių nuo Amono upės ir Aroero
miesto. ¹¹⁾

Jaku, Jakin, dabartinis Cain, į pietryčius nuo Hebrono
apie 4 mylius.

Kirjaru, Kirjath-jearim ¹²⁾ (T. el-Azhar), į šiaurvakarius nuo
Jeruzalės apie 7 mylius. Be to, senovėje Hebronas vadinosi

Kirja-tharba - jaus sandelio miestas - apie 20 m. į pietvaka-
rius nuo Jeruzalės.

Dotai, Dotai, T. Botha, Bothan yra Samarijos šiaurėje,
kalnuose tarp Viduržemio jūros ir Jordano upės. ¹³⁾

Durva, Dor, to vardo miestas ir karalystė prie Karmelio kalno. ¹⁴⁾

Šera, Šura, Sharon lyguma iš pietų pusės prie Dor kara-
lystės. ¹⁵⁾

Sedim, Saida, Sidon - tai pajūrio miestas ir karalystė ¹⁶⁾

Jaaan, Yanun, Janoah yra į rytus nuo Tyro apie 10 m.

Tuo pat vardu buvo pils į vakarus nuo Jordano; nuo
Zareto į vakarus 11 mylių.

Sedaru, Sidončėis

Dotaa, Bothan, šiaurės Samarijoje.

Neanelu ¹⁷⁾, Nein, Nain, pils į pietus nuo kalno Tabor, apie 5 m.

Zuvaru, Žereji, Juvaru, Jarash, Gerasa yra Gileado krašte
pils, apie 20 m. į rytus nuo Jordano. ¹⁸⁾

9. Dan, vēliem vadītas Leshem, Laish, gra uz 30 m. s rytu
no Tyro mēsto.

Buz, Buḡ¹¹²¹ Arabijē, pie Idamijas, gentis. 19)

Luia, Luili, Lydijē, bet Ēia, atrod, bus minima²⁰⁾
pils pie kalna Nebo, Luchith, apie 10 m. no Mir. jūras.

Aru, Arak upelis per Sharonu lyguma; Aru, Ar buva
Moaby sostinē.

Veibu, Weiba pils s pietus no Mir. jūras.

Kar, Karkar, tīrtorē ant Orontes upes krantis

20a) Kutunaz, Gudunaz, s Sumary Gudua, asyriečiai

Asa, judo karalis (913-873)

Ašava ¹⁾ Ashur, Ashur pils pie Tigro upes, asyrie

2) Aser, Asher, gimes valdomas pajūris tarp
Dor u Tyro, pradēdant sīaurē upē dītas s
baigiant pieturē upē Zerga.

Ilu, 1) Ila, pils s sīaurē no Jeruzatēs apie uz 8 mylis

2) Ilium vadnisi renovē Troja

3) Iłani - "drevaitis" Babilono kalba; tuo vardu
egyptiečiai vadndaro savo valdovā.

Azata, Azata, Azotus, Ashdod karaliskas mēstas pie
Viduršēnīs jūras. (The Story of the Bible, 1910 new tra, III, p. 923.)

Tygra, Tirra, Tyras, ¹⁴⁾ karaliskas mēstas s sīaurē no
Azoto uz 27 mylis. 21)

Saudura, Shurdud, Sardi, pils ēzdratono lyguma.

Ra: 1) egyptiecis saulē drevaitis; = egyptiečiai

2) Galilijē buva pils Ramah arti kity Ēia nummus
victoris.

Ratum, Rimmon, Rammam, ^{Rama} pils kalnuos s sīaurē
rytus no Jeruzatēs uz 12 mylis. 22)

Zavasa, Zapijo, Izapijo 23)

Sauva, Shaveh, amonēcis pils s rytu no Mirasijis
jūras

Jaei, Jahas, Jahas sīaurē Moabe; izraelitū karō
stovkļa 853 m. pr. kr. Meshos aukstimo metu.

Aralu, Ar buva Moaby pils s pietus no upes Arnon,
arajiecis. 24)

Lu(ba)nu (apgadytas vidurinis skrommē zenslas) Lebanon²⁵⁾

Kelumu, Keila, Qila pils s pietvakariis no Jerusa-
lēs uz apie 14 mylis. 26)

Karkartaa, Karkariecis; Karkar pils buva ant
Orontes upes krantis, apie 25 m. no Hamaths

s sīaurē vakarus. Iz zēnēl. The Story of the Bible I, p. 366

Balbubuanru, Baalbek pilis prie Libano kalnų,
 į rytus nuo Byblos uosto. 27)

2) Gal tai Baalis dievaičio malonybiniis vardas.

28) Amata 1) Amathus, Ammata pilis Gileado krašte,
 už 2 mylių į rytus nuo Jordano upės.

2) Ammathus, Hammath miestelis prie Galilėjos jūros.

Ažarai 1) Jazer, Gezer pilis į pietus nuo Gileado Amato
 apie 15 mylių.

2) Zarai, Zaretan, pilis į vakarus nuo Jordano
 upės, apie 10 mylių Amato ir Jazero.

29) Kalrua, Callirhoe, Zareth, Shahar, Zarat buvo Am-
 onitų krašte prie Mirusijos jūros.

Musavama, Musavam, Kh. el-Musheirfeh, Misrephoth
 - maim, pajūrio pilis į šiaurę nuo Karkar upės.

Duta, Bothan yra Samarijos šiaurėje 30)

2. (24) Jazai, Jahas, Yahas buvo šiaurės Moabe.

Dumufanu, Damascus, Damaskhunas 31)

Arara, (Ararato kalnai). Ara 32

(16) Sedaru Jaza - sidonietis Jaza, Jazon, Joshua.

Geluwa, Geluwata, Gelu, Gelil Ha-Goim karalystė
 tarp Karmelio kalnų ir Jordano upės 33)

Taan = Daan, Dan, Tyro karalystės labiausiai į
 rytus iškišta pilis 34)

Ėiru, Ėriha, pilis greta Jericho, apie 1 mylia atsta.

(34) Taanassa, Taanach, Ta'annack pilis prie Bothano
 lygumos apie už 5 mylių. 34)

Ėirutaan, Ėirutan, Berutan. 35)

Jamaei 1) Yemma, Jabnech pilis į pietvakarius nuo
 Galilėjos jūros, apie už 5 mylių

2) Jammia, Yebna, ^{Jabnech} pilis pajūryje tarp Azoto ir Jopės

Jazaža, Jazer, Jerash, Gazer, Gerasa, Amonitų miestas
 į šiaurę nuo Mirusijos jūros apie už 18 mylių. 37)

Kualana, Calneh, Kullani pilis į pietvakarius nuo
 Karkemio, Carchemish. 38)

(34) Tanantaa, Taanach, Ta'annack pilis prie upės Zerga
Janu, Janu, Ya'min, Neiel, pilis į rytus nuo Aecho
 apie 10 mylių. 39)

Java, Yava, Yafa, Joppa pajūrio miestas Samarijos
 karalystėje 40)

Tūva, Tigro upės aršitupyje buvo šalis Nuva. 41)

(35) Ėiruta, Beiruta, Beirut pajūrio miestas.

- 1) Žr. Dr. V. Daugirdaitė-Irūgienė „Lietuvos Istorija“ Chicago 1956 m. p. 17.
- 2) Žr. Arnaldo Spekkės knyga apie Pabaltijo gintarus ir to knygos vertinimus „Draugo“ 1958 m. sausio 6 ir 13 d.
- 3) Mūkėnų kapuose buvo rastos gintaras iš 1200 metų pr. Kr. laikų. Mūkėnų valstybė tuomet prekiaavo su Lietuva. Padaryta gintaro cheminė analizė parodė, jog jis kelpis Pabaltijė, nes turi 3,8% gintaro rūgšties. Kitur randamas gintaras tos rūgšties arba visai neturi, arba labai nežymų kiekį, k. a. Sicilijos, M. Azijos, Ispanijos (Santander), Šiaurės Čekijos ir Japonijoje. Rumunijos gintaras skiriasi spalva; jis purvinas ir sužels. Gintara tyrė prof. Helm. Žr. Mittheilungen über Bernstein Schriften d. naturforschenden Gesellschaft in Danzig. N. Folge VI, Bd. 2, Heft. 1885.
- 4) Žr. Prad. 6, 9 – 8, 19 Noės istorija. Tvanas tapo vienerius metus ir 10 dienų. Babilono padarimas sako, kad tvanas nutraukęs jo istoriją. Prieš tvaną buvo paeiliui dešimt karalių, Tvanas yra minimas vienuoliktąjį Gilgamešo epo pilytelėje. Žr. R. Campbell Thompson, The Epic of Gilgameš, 1928, Brit. Mus., The Babylonian Story of the Deluge.
- 5) Šarounių archeologams ir iškasinėjimais Mesopotamijoje parodė keletą stambių tvanų. (Žr. H. Peake, The Flood, New Light on an Old Story, 1930; E. Burrows, S. J. „The Discovery of the Deluge“ in Dublin Review, 1930, 1-20)
Kish vietovėje surado S. Langdon būrns tris tvanus, kuriems nori skirti 3400, 4000 ir 4200 m. pr. Kr. Stambesnis ir žymesnis radinys buvo Ur mirštovetėje. Ten dirbo Sir Leonard Woolley. Jis 1928-9 m. bekasinedamas Uro pils, surado Sumarų kultūros sluoksni, atkasė Ur karališkus kapus ir ten rado labai vertingus archeologinės medžiagos, o nukasęs 38 pėdas, surado pelenų sluoksnį ir aptirėšusias plytas. Po tam sekė 8 pėdų ir 2 colių molio sluoksnis, be jokių premaišų. Būvo aišku, kad buvo atkasti didžiojo tvano laikai, kurie supada su Kish vietovėje rastu dideliu tvanu iš apie 4.200 m. pr. Kr. E. Burrows tas radinys vertina kitaip; sako, didysis tvanas bus buvęs 3800 m. pr. Kr. ir ne vėliau 3.100 m. pr. Kristaus.
- 6) Žr. Arkiv. J. Skirreko komentarus prie Prad. 10 d., S. Test. Roma, 1955 p. 42. f
- 7) Lietuvos Kalbos vadovė rašoma: „Lietuvio kalba smopat žilosis senovės, maždaug už kelis tūkstant mečius prieš Kr. ligi šių dienų yra išlaikiusi daugelį tokių senoviškų dalykų, kurie kitose

dabartinēse ide. kalbose yra jau isnykę, arba taip praktiski, kad juos dabar vāš begalima atpažinti." p. 24.

Be to, prof. Dr P. Škardžius 1947m. VII.31 d. "Mūsų Kelias" Nr. 31 (91) p. 3: rašo: "Visų pirma ji (lēt. kalba) nēra tokia mišri, kaip par. angļu, prancūzu ir kt. kalbos. Žodžių tvarka sakinyje tebera visai laisva ir jis santyiskiai dar senoviškai yra žymimi galūnėmis, ne skirtingis, kaip kad yra ~~dauguma~~ kai kuriose romany ir germany kalbose. ... Dėl šių savo ypatybių lietuvių kalba yra didžiūi vertinga lyginamajam indoeuropiečių kalbų mokslui."

Kai kuriais atvejais ji yra gal dar svarbesnė kaip sen. graikų ar sen. indų kalbos, nes jos raida galima dar tiesioginiai tirti iš pačių žmonių lūpų, o iš anų jau mirusių kalbų, daugiausia iš jų rašytinių paminklų, daug ko dabar jau visai nebegalima betarpiškai susiekti."

8) Žr. A Comparative Grammar of the Hittite Language, Phloa, 1933

Sk. sąaugų, kur pasirodo, jog paskelbtieji hititų tekstai yra netobulai suprantami, kad jis pats savo aiškinimą kelis kartus yra keitęs.

9. Ten pat. p. 30. ^{Jo šekdamsi, jo mokiniai pamišta mokytojo pasakymus, ir neabejodami klieja, ant jo prielaidų, "hititų" kalba.}

10. Žr. predg. - 255 žodžius, bendrus lietuvių ir lotynų kalbai. ^{Be}

11) Nei Praenestės akro sągos grašas, ~~ne~~ iš VII s. pr. R., nei vadinamo imo "Auenos" iš VI s. pr. Kr. grašas nēra lotynų kalbos raštas, o etruskų, rasenų raštas, kuris kalba buvo panaši lietuvių kalbai.

12) Žr. Enc. Britannica 1910, IX p. 854; Brockhaus, Konversations-Lexikon, t. VI, p. 393.

13. Enc. Brit Med. V, 2, p. 254 "The Etruscans (immigrants from Asia Minor) first come into contact with the Villanovans about 850 B.C."

14. Šv. Raštas S. T. I, Roma, 1955 p. 42; žr. arkiv. Škardžio komentarus.

15. C. Leonard Woolley, Carthage misha, I, 1914, London, p. 17

16. O. R. Gurney, The Hittites, London, 1952, p. 18

17. O. R. Gurney, t.p. p. 216.

18. Pradž. 23 skyrius

19. Sir Charles Marston, The Bible Comes Alive, 1938, London, p. 288.

20. Esu išskaitęs ir opaudoj paskelbęs keleta hititų vairs dorašcio

grašų. Pav. JASAVA E RAKU MANA AŽAJAI, - Jasava ējo rankoje mano s Ažaj. Arba kitas tekstas: (Asmu) VAKE

ARAERA ARAASA SUNAS DIE BALTA NAMA MEAS DIEDAS

BUMAVATAS VEITA AŽA MAABU = Esu vaikas Araeras, Araro sumus. Dejan baltą namą mano diedas (senelis) Bumavatas (tūrėjo) vietą už Moaby...

21 Žr. Carthage misha, t.c. p. 16.

Īnaisos

- 22) David Diringer, *The Alphabet*, New York 1948, p. 535
- 23) Enc. Brit. v. 9 p. 854, kurā ir, ka Romā bija etrusku valdība.
- 24) Īkūre pils - turtores: Veii, Tarquinii, Falerii, Caere, Volsci, Volsinii, Clusium, Arretium, Cortona, Perusia, Volaterrae, Rusellae, Populonium ir Faesulae. Tāpēc mēstus lotynai vadīja. Pirmā valdī iekā gēvā galvā renkamā karalim. Jemā padēdā "lucumones" ir aristokrāti. Paskui karalim pakeitē metams renkamais valdininkais. Būvā aristokrātai ir laisvi zmonēs, kurie dalinā i "kurijas". 12 mēstis gējungs atstovāi rīnkdarosi reikalā svarstīti i Voltumna. Etruskāi padarē sulatī m Kartagēnciāis, gēvā i jū Korsi-ka, kāp rāš Herod. I. 166. Kapuozē randamā auksas, sidabrs ir bronza.
- 24) Dr. Brockhaus, *Konversations-Lexikon*, VII, p. 393.
- 25) Dr. predā: "Tarza di Cere"
- 26) D. Diringer, *The Alphabet*, p. 533
- 27) Dr. Proenstis sags "faesimile"
- 28) Dr. Antkapis i Vetulonijā. Predas.
- 29) Paimta i "L'Illustrazione Vaticana" 1936, nr. 3, p. 123
- 30) Dr. Trombetti, *La lingua etrusca*, p. 192; Nogara, p. 426
- 31) Paimta i "L'Illustraz. Vaticana" 1934, nr. 5, p. 204.
- 32) Dr. L'Il. Vatic" t. p. p. 201
- 33) *The Cath. Encycl.* New York, 1910, IX, p. 19.